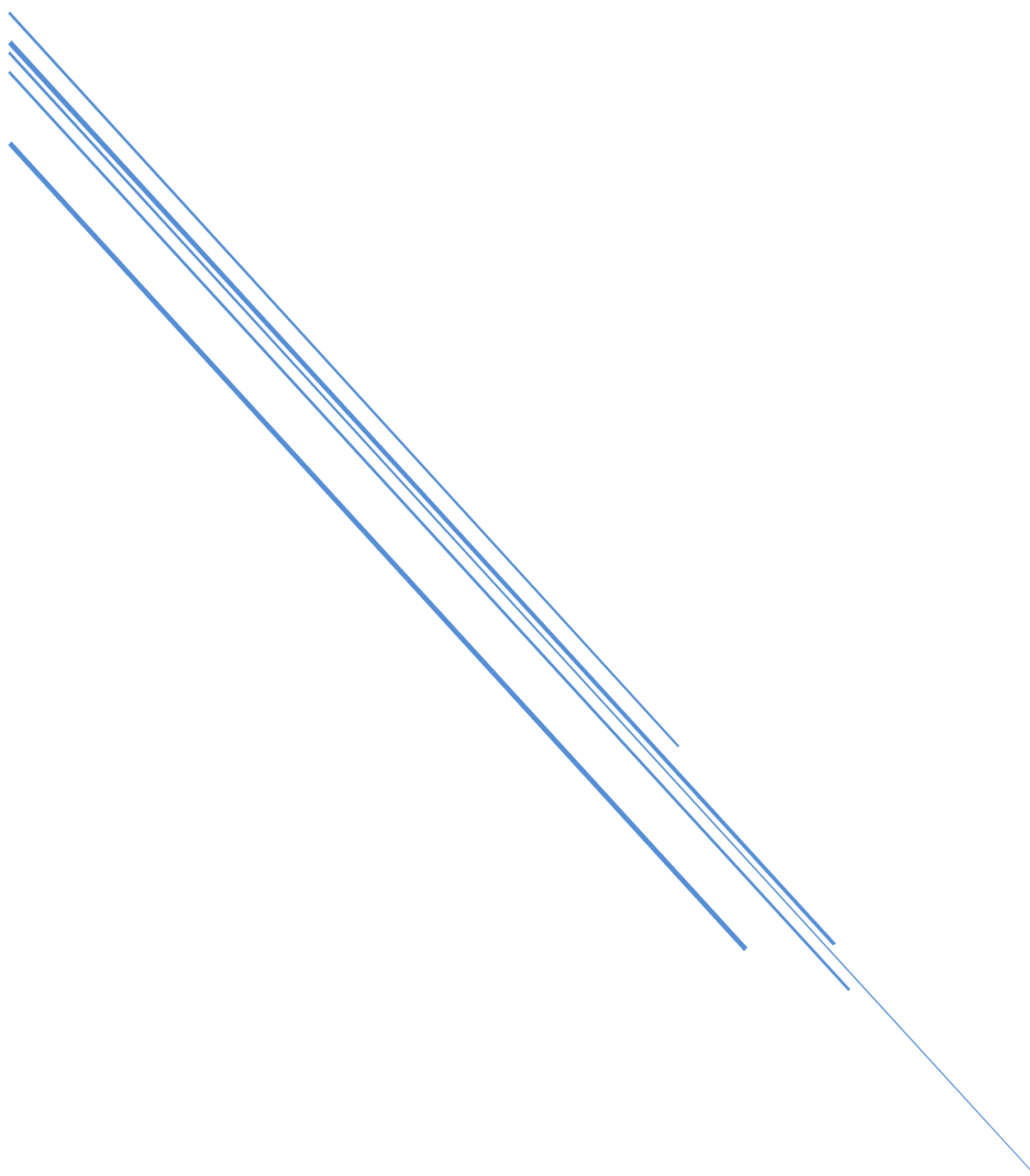

מוזיאון "משמר אשונים"

מדריך למסביר במוזיאון

נערך על ידי פנחס לזיתן 18.4.16

מדריך למסביר במוזיאון

הכנת המוזיאון למבקרים.

1. להדליק אורות בשני המפלסים, בערב להדליק גם את האורות ההיקפיים בחוץ.
2. להדליק את המזגנים.
3. להפעיל את מצגת ההנצחה בצריף.
4. להפעלת המחשב להצגת סרטונים על המסך או דרך המקרן – ראה נספח
5. בביקור של קבוצה גדולה, לפתוח את דלת היציאה במפלס התחתון.

כללי

- 1 • הפרוט במדריך מאפשר להתאים את רמת ההדרכה לסוגים שונים של מבקרים.
- המדריך ערוך לפי תשע תחנות בהן יקבלו המבקרים הסברים המותאמים להם לפי הערכת המדריך.
- חשוב לדעת מראש מי צפוי להגיע או לאבחן את רמת ההתעניינות עם הגעת המבקרים.
- לקבוצות גמלאים, לאנשים מבוגרים או לפי בקשת מדריך הקבוצה, יש להכין כיסאות. ניתן להושיב עד 30 איש. את הכיסאות יש לערוך בתחילה בחצי גורן עם הפנים לכיוון הקיר המערבי. לבקש מהמבקרים לא לשבת על כיסא הסנדלרים וספסל המקלחת ולא להצמיד כסאות לתמונות בקיר המזרחי. כל החלק הראשון עד להצגת הקיר המערבי יעשה בעמידה.
- רצוי להשתמש במדונה.
- למשפחות המגיעות אחרי אזכרה בבית העלמין יש להכין את תמונות יקיריהם במצגת ההנצחה. או על המסך הגדול.
- בסגירת המוזיאון לבצע את סעיפים 1-5 המופיעים בהכנת המוזיאון אלה במגמה הפוכה.

הקדמה

ההדרכה מתחילה כשכל המבקרים עומדים ועוברים איתם על התחנות המרכזיות של המייסדים:

1. המפגש האקראי ביבנאל ויסוד קיבוץ "משמר" בעקבות ה"בהלה לטבק"
2. המעבר למושבה מגדל, קבלת העבודה לנטיעת ואחזקת פרדסי מלצ'ט, מחלת הקדחת ומחלות אחרות המאלצות את המייסדים לעבור להרצליה.
3. בהרצליה – הצטרפות קבוצת גורדוניה הראשונה, הקמת משק קטן ושכירת צריף, לידת הילדים הראשונים וקבלת עבודה לנטיעת ואחזקת פרדס גן רש"ל.
4. לספר בקצרה את סיפור גאולת אדמות ואדי חווארת מ 1927 והמשפטים בטול כרם מול האריסים הבדואים. הקמת שני הכפרים חווארת אל שיבלי וחווארת אל שימאלי. –ראה נספח
5. העליה לואדי חווארת ב 1933 אחרי פסיקת בית המשפט הבריטי לטובת הקרן הקיימת. ראה נספח – הסטוריית האריסים הבדואים בואדי חווארת.
6. לפני הושבת המבקרים להקדיש כמה דקות לסיכום הקיר המזרחי תחת הכותרת מקבוץ "משמר" לקבוצת "משמר השרון".
7. להושיב את המבקרים אל מול המסך ולתאר את משמעות הקיבוץ הישן עם ראיון הקהילה עם הדגש שהקהילה מספקת לפרט ולמשפחה את כל צרכיה.
8. להראות בכמה משפטים את ההבדל בין הקיבוץ השיתופי והקיבוץ המתחדש.
9. להראות על הקיר המערבי את כל תחומי החיים שהקיבוץ אז והיום נותן להם מענה.
9. להקדיש כמה מילים למתנדבים לצבא הבריטי ולבריגדה לספר כתיבת המילים להמנון משמר השרון הכתובות על הקיר הצפוני ולהשמיע את ההמנון.
10. להראות את הסרטון/מצגת ולהשוות עם התמונות בקיר המזרחי.
11. ירידה למפלס התחתון

סיפור הקבוצה ביבנאל

מייסדי קבוצת "משמר" עלו לארץ רובם מרוסיה, בעליות השלישית והרביעית 1919-1926 והסתובבו במקומות שונים בארץ.

בשנת 1924-1926 פרצה בגליל התחתון והמזרחי ה"הבהלה לטבק", פועלים וחלוצים רבים הגיעו מכל הארץ, לאחר שהתאחדות האיכרים הסכימה להעסיקם. בין החלוצים שהגיעו מהעליה השלישית ליבנאל הגיעו גם חלק ממיסדנו, בהנהגתו של מאיר רויטמן הכריזו על עצמם כקבוץ "משמר".

ב אוקטובר 1924 שלחו מאיר רויטמן ומנחם גיסר מכתב למרכז החקלאי בירושלים, בו הם מכריזים על עצמם כקבוצת "משמר" – שמטרתה שימור העבודה העברית וכניסה לעבודה במקומות שבהם היא עדיין לא קיימת. במהלך השנה הראשונה חלה תחלופה רבה במספר החברים, רבים עזבו ואחרים הצטרפו. מעיד על כך השוני בין רשימת השמות שנשלחה למרכז החקלאי לרשימת עשרת המייסדים המופיעה בפרוטוקול הרשמי.

למסביר – להראות את השוני בשמות בין שתי הרשימות. להסביר שהתחלופה הייתה רבה להראות את פרוטוקול השיחה בו מופיעים באופן רשמי שמות עשרת המייסדים- דף הפרוטוקול נמצא בשולחן התלמיד בתא הימני בין הספרים.

המוזיאון לתולדות קבוצת משמר השרון

המכתב למרכז החקלאי

<u>ואלה עשרת המייסדים:</u>
מאיר רויטמן
זלמן דרבקין
שרה בלטינסקי (דרבקין)
משה שושני
נתנאל אלינזון
ברוריה בלינסקי (אלינזון)
יהודית צ'צ'יק
יצחק פילר
נעמי נאמן (פילר)
אברהם כהן

למרכז החקלאי בירושלים.
הנני להודיע ע"ד ארגון הקיבוץ "משמר" לשם עבודה במושבות, שגרעינו מונה כעת אחד עשר (11) חברים.
והוא עומד להתרחב, בהתאם לעבודות שיתחילו בקרוב: אריזה וכביש.
הקיבוץ בעתיד עומד לחדור לענפי עבודה שונים, שעד עכשיו לא השתלטה בהן יד הפועל העברי. הקיבוץ יתרחב בלי הגבלות.
הננו לבקש מהמרכז החקלאי, לאשר לנו הלוואה בשביל צריף, כלי מטבח ומטות.
אנו גם סימנו לנו את הצריף של קב' קדימה ביבניאל שהוא רצוי מאוד לנו, אם המרכז יקבלהו מהם לחובתנו כ"כ כלי מטבח מקבוץ בשיח-אל.
נבקש מאוד מאוד למהר בתשובה, כדי שנוכל להתחיל לסדר את חיינו בכון המטרות שפרטו לעיל.
בזה אנו מצרפים את רשימת החברים:
א) זילברג אברהם ב) זיידמן מאיר ג) עיריני
ד) שולמית מולדבסקי ה) רויטמן מאיר ו) הללזון
ז) ספקטור ח) שולמן מנחם ט) גיסר מנחם
י) אפרתי עקיבה י"א) קצוביץ
בשם הקיבוץ מ. גיסר מאיר רויטמן
יבניאל כ"ט תשרי תרפ"ה (27.10.1924)

ע"פ פרוטוקול השיחה ינואר 33

גידול הטבק נכשל כלכלית וכעבור שנתיים הפסיקו האיכרים לגדל טבק וחברי קבוצת "משמר" חיפשו נואשות עבודה אחרת.

חלקם מצאו עבודה בסלילת (סילול כלשונם) כביש יבנאל טבריה והקמת שכונת קריית שמואל. הם עבדו בעבודות מזדמנות באזור טבריה ובסופי שבוע חזרו ליבנאל כדי לשמור על המסגרת הקבוצתית. חלקם מצאו עבודות מזדמנות בבקעת יבנאל. בתקופה זו נולד לקבוצת "משמר" הילד הראשון גדעון, לפועה ואברהם שטיין (אבני), שעזבו את קבוצת "משמר" בתקופת הרצליה והצטרפו למקימי כפר ויתקין.

המעבר למושבה מגדל

בשנת 1927 היה משבר עבודה בפלשתינה א"י והוקם בחיפה "המשרד הקבלני" – יכון, ע"י הסתדרות העובדים. מטרתו הייתה לסייע במציאת עבודה לחלוצים ולעולים של העלייה הרביעית. כך קיבלה קבוצת "משמר" עבודה לנטיעת ואחזקת פרדסי מלצ'ט שלחוף הכינרת ליד המושבה מגדל. לביצוע העבודה עברו חברי קבוצת "משמר" מיבנאל למושבה מגדל התמקמו בה ובסופי שבוע חזרו ליבנאל. רובם עבדו בנטיעת 400 (כנראה יותר) הדונם של

המוזיאון לתולדות קבוצת משמר השרון

פרדסי – מטעי מלציט. חלק מהחברים עסקו גם בעבודות חקלאיות אחרות כגון נטיעת מטעי בננות, בהכנת חצץ לסלילת כבישים ובסלילה עצמה. החיים במושבה על אף העבודה וההכנסה, היו קשים ומפרכים, רבים חלו במחלות שונות ורובם חלו בקדחת. (יצחק ונעמי)

רחובות והרצליה

המוסדות המיישבים הציעו לקבוצת "משמר" לעבור לאזור רחובות ולנסות להתארגן להתיישבות, שבעה חברים בראשות מאיר רויטמן ומנחם גיטר עברו, בעוד שאר החברים המשיכו בעבודתם בפרדסי מלציט ומגורים במגדל. (בקבלו את התואר לורד הוכר מר מלציט כלורד מונד על שמו נקרא הישוב תל – מונד)

ברחובות נפגשו החברים עם הגרעין המייסד של קבוצת שילר ואף חשבו לחבור אליהם אבל מסיבות שונות החיבור ביניהם לא הצליח. נעשה גם ניסיון לחכור שטח לנטיעת כרם, אבל גם זה לא התממש. (יצחק ונעמי)

5 בשנת 1928 קיבל המשרד הקבלני- יכין שהעסיק את קבוצת "משמר" בפרדסי מלציט, חוזה לנטיעת 700 דונם פרדס בהרצליה ואחזקתו במשך חמש שנים. את הנטיעה הזמינו שלושה יהודים מארה"ב ולפרדס החדש הם קראו גן רש"ל על שם נשותיהם – רחל, שרה, לאה. המשרד הקבלני (יכין), החליט למסור את העבודה לחברי קבוצת "משמר". שבעה חברים החלו את העבודות בגן רש"ל ובהדרגה הצטרפו שאר החברים שהיו עדיין במגדל ועבדו בפרדס מלציט.

שש השנים בהרצליה היו משמעותיות ביותר בתולדות הקבוצה. כאן הצטרפו אליהם חברים חדשים מתנועת גורדוניה, נולדו הילדים הראשונים, נרכשו כלים חקלאיים ובהמות עבודה ונצבר ניסיון חקלאי. במשתלה הכינו שתילים לנטיעת 50 דונם לפרדס העתידי.

העליה להתיישבות בעמק חפר

בינואר 1933 התקיימה אספת הייסוד של קבוצת "משמר" המכריזה על עצמה "קבוצת פועלים להתיישבות שיתופית בע"מ" ומוכרזים שמות "עשרת המייסדים" המונים שישה בחורים וארבע בחורות. עשרת המייסדים הם אותם חברים וחברות שהצטרפו לקבוצת "משמר" ביבנאל והמשיכו איתה עד לעליה לעמק חפר.

ב 25.4.33, נקבע בהסתדרות הציונית ובמרכז החקלאי שחברי קבוצת "משמר" יעלו להתיישבות קבע בואדי חווארת - עמק חפר.

המוזיאון לתולדות קבוצת משמר השרון

באפריל 1933 לקראת העלייה לקרקע, הצטרפו שלושים ושלושה חברי גורדוניה והקבוצה מנתה 68 חברים ו 17 ילדים.

ההגעה לואדי חווארת ב 16.6.1933

הגעת החלוץ - ישנן כמה גרסאות מובאות כאן שתיים מהן
גרסה 1 – מקבלת תמיכה מקטע עיתון "דבר"

באדמת חווארת שהוחזרה לקק"ל

"דבר" 19.6.1933

בבוקר יום ו' עלתה על אדמת המריבה של ואדי חווארת- שטח 5000 דונם שהוחזר באחרונה לקרן הקיימת- קבוצה מורכבת מחברי ארגון ד' וקבוצת "משמר" בהרצליה, אשר להתיישבותם מיועדת האדמה הזאת, על אחת מגבעות הגבול של השטח החדש הוקם צריף, טרקטורים חרשו מענית לגבולות השטח מסביב, נתקיימה מסירה רשמית של השטח מטעם משרד ההוצאה לפועל לידי הקה"ק באמצעות מר וייץ. בשעת המסירה נוכחו מ"מ מנהל הפתוח אנדרוס, מושל נפת שכס טוט, סגן מפקד המשטרה רייס, קציני המשטרה משכס ומתל-כרם פיצראלד וקייסל, מטעם הנהלת הסוכנות נוכחו מ. שרתוק וי. גורדון ב"כ מר חנקין עוה"ד סטרומן ח. שמענו כי הקה"ק שילמה פיצויים ביד רחבה בעד תבואות הקיץ ושארית תבואת החורף שהשאירו הבדואים שחנו בשטח זה. כידוע הועבר כבר השטח לרשות הקה"ק והבדואים עזבוהו, אולם בהסתת אפנדים מהסביבה תבעו כעשרה מהם זכות בעלות על השטח וביה"ד פסק שיש לתובעים אלה הרשות להמשיך את החזקה בו. ברשות זו השתמשו יתר בני השבט וגם בדואים אחרים שהתלקטו מקרוב ומרחוק. כיום נמצא השטח כולו בידי בעליו וראשוני המתישבים –

למסביר – למבקרים המתעניינים בסיפור גאולת הקרקעות, אפשר להקריא את הקטע מ "דבר"

קבוצת החלוץ יצאה עם עגלה עליה צריף מפורק מהרצליה לאורך חוף הים והגיעה לבית הבק – הוא בית הראשונים על רכס הכורכר ליד ביתן אהרון בימינו. אנשי כפר ויתקין שכבר היו במקום, אירחו אותם עד שהיו מוכנים להמשיך בדרכם. (מתועדת ברכתו של בן צבי מכפר ויתקין על הגעת החלוץ לבית הראשונים). לא ברור אם למחרת או כעבור מספר ימים, ב 16.6.33 יצאו אנשי החלוץ והגיעו לגבעה מדרום למעברות וחשבו שזה המקום המיועד, הוברר להם ע"י הבריטים והבדואים שזהו בית קברות מוסלמי והם טועים במיקום. הם המשיכו דרומה עד לגבעה עליה ניצב מגדל המים היום, הקימו את הצריף וזו הייתה תחילתו של יישוב הקבע.

המוזיאון לתולדות קבוצת משמר השרון

גרסה 2 גרסת יעקב מרגלית וסטפה- שולמית פורת

ביום שישי ה 16.6.33 כ"ג סיוון תרצ"ג הגיע החלוץ למעיין של מעברות שם פגשו את אנשי כפר חיים שהגיעו לאותה מטרחה. זה היה ב 16.6.1933 אנשי כפר חיים המשיכו לנקודה עליה עומד כיום מגדל המים שלהם ואנשינו חשבו בטעות שהגבעה מדרום למעברות של היום היא מקום ההתיישבות אולם כשהובהר להם שזהו בית קברות מוסלמי הם הצטרפו לאנשי כפר חיים, הקימו צריף משותף, חלקו מטבח ועזרה רפואית כך חיו במשך חמישה חודשים ורק באמצע נובמבר 1933 בחודש חשוון, הוצב הצריף הראשון על גבעת הכורכר ליד מקום מגדל המים שנבנה יותר מאוחר באותה שנה. (לגרסת ההמתנה במשך חמשה חודשים והקמת הצריפים על הגבעה בנובמבר, אין סימוכין למעט הפרסום ב1991 בחוברת "סיפורה של משמר השרון").

ההתבססות

לאחר קידוח באר א', בניית מגדל המים ובית התינוקות- בית הביטחון, ביולי 1934 הצטרפו שאר חברי "משמר" שנשארו בהרצליה לקבוצת החלוץ. שתיילים ל50 דונם פרדס שהוכנו במשתלה בהרצליה ניטעו בשיפולי הגבעה לכיוון מזרח, ארבע שנים מאוחר יותר חגגו החברים והחברות את הקטיף הראשון. כאן המקום להדגיש שחברי "משמר" היו הפרדסנים המנוסים ביותר והמקצועיים ביותר בעמק חפר, שהפרדסנות הייתה הענף המרכזי של הישובים. נטיעת פרדסי מלציט ליד הכנרת, הנטיעה והטיפול בפרדסי גן רש"ל בהרצליה, הצדיקו את התואר אבל, זה לא עזר מספיק במאבק בעמק חפר על מקומות עבודה. (רינה עידן) בשיחת הקבוצה ב 1.9.1934 אושר שם הקבוצה "משמר השרון" לפי הצעת ועדת השמות שליד הלשכה הראשית של הקק"ל בירושלים. שינוי השם אושר רשמית ע"י ממשלת פלשתינה א"י וניתנה תעודת רישום לפי חוק האגודות ההדדיות ביום 20.2.1935 בשנים אלה יצאו החברים לעבודות בפרדסי יכין – "הגואל" (תמונת החברים על המזגן), לעבודות חריש ובניית צריפים בכפרים השכנים וחיו בצמצום רב. הגמלים שבתמונה שימשו להבאת חול ים לעשיית המלט לבניית הבתים. ב 1941 הצטרפה קבוצת גורדוניה "בוסליה" מפ"ת ומספר החברים והחברות התקרבו למאה.

למסביר- אפשר להפעיל את הסרנה הידנית ולספר על התנכלות הבדואים מהסביבה כאן גם המקום לספר על מה שקרה במלחמת השחרור. כשנציגי צבא השחרור של קאוקג'י

המוזיאון לתולדות קבוצת משמר השרון

שכנעו את הבדואים לעזוב את כפריהם תוך הבטחה שהם יחזרו אחרי הכיבוש וכל השטח והרכוש יהיה שלהם. מנהיגי הישובים שלנו ניסו להשפיע עליהם שיישארו ולמעט משפחת אבו-עיסה בגאולי תימן של היום כולם עזבו והפכו לפליטים.

הצריף של מאיקה (מאגדות המקום)

המקלחת הציבורית (בה הוקם המוזיאון), חדר האוכל, המועדון לחבר, הרדיו היחיד בחדר האוכל, הטלפון היחיד אצל הגזבר, החינוך המשותף ועוד, מאפיינים את התפיסה החברתית של ראשית הקבוצה. דירת החבר קטנה, את הסלון מחליף המועדון את פינת האוכל מחליף חדר האוכל, את חדר הילדים מחליף בית הילדים, את חדר האמבטיה מחליפה המקלחת הציבורית. כל שיפור או שינוי מחייב החלטת "שיחה" והטבות ניתנות לפי תור וצורך.

למשפחת רדיין נולדו תאומים, עמי ורוחמה ולאחיהם סבלה מסיבוכים שלאחר הלידה. מאיקה בעלה דרש לעבור מהאוהל לצריף, לא ברור אם הוא קיבל אישור אבל מאיקה ולאחיה עברו לצריף שהוקם למטרות אחרות, מאיקה פתח בצריף פתח ובנה בו ארון בגדים שבלט החוצה וכך הצריף זכור "הצריף של מאיקה". ייתכן שכתוצאה ממעברה של משפחת רדיין לצריף, זורז המעבר למגורים בצריפים ופחות באוהלים. (זו גרסת חמוטל הבת של מאיקה 8 ולאחיה) הטוש של מאיקה, לפי גרסה אחת – מאיקה הקים טוש ליד הצריף כדי למנוע מאשתו לאחיה להתרחץ בזמן הריונה במקלחת הציבורית, לפי גרסה אחרת הקים מאיקה את הטוש בשלב יותר מאוחר, לאחר המעבר לשיכון א'.

הגביע עם שמות הנישאים והשיר המלווה: היו מספר גביעים כאלה שעליהם נחקקו שמות הזוגות שנישאו בקבוצה. החתונות אז נחוגו ברוב עם, כולם היו מוזמנים והתכנית האמנותית כללה הופעה של חברי הקבוצה בהצגת ה"חתונה בעיירה", ריקוד שיירהלה וטכס הענקת מגילה.

שירו שירו לגביע
בחורות ובחורים
גם תורכם ודי יגיע
בשמות החקוקים
עד הזוג הבא שימרוהו
לתהילה ולכבוד
ואחר כל מסרוהו
ואתו גם את הסוד

המוזיאון לתולדות קבוצת משמר השרון

המנון משמר השרון

את המילים חיבר יעקב מרגלית והמנגינה היא של שוסטקוביץ – במילות השיר אזכורים רבים להיסטוריה של המקום – קדחת, ביצות, שיירות הגמלים, החזרה למולדת, גאולת הקרקעות, העבודה כערך והתפילה להמשכיות.

בשנת 1940 עם הקמת ישיבת בני עקיבא במושב כפר הרואה, אימצו בני הישיבה את המנגינה וחלק מהמילים והפכו אותה להמנון בני עקיבא. אבל מחקרה של חברתנו רינה ברקאי מוכיח שאנחנו היינו ראשונים.

את המנון ישיבת בני עקיבא חיבר בשיטת ההעתקה והשינוי צבי (צ' צרוייה) קפלן, שהיה מהמדריכים הראשונים. אצל הרב נריה, שעמד בראש הישיבה, השיטה הזו היתה עניין של קבע. הוא חיבר שירים רבים שהתבססו על מלים ומנגינות של שירים קיימים. הוא העז אפילו להכניס ניגונים "זרים" אל תוך תפילות הימים הנוראים, כדוגמת נעימת השיר "בערבות הנגב". כך שבאותה התקופה הם לא ראו בכך כל פסול. אני משער שהיה לכך אפילו בסיס חסידי, בלקיחת שיר חלוצי וקידושו, ברוח העקרון החסידי של ירידת הצדיק אל הקליפות והצלתן.

יוסי ירחי – כפר הרואה

בראשית הייתה הקדחת, העמק רבץ שטוף ביצות גמלת לאיטה פוסעת דממה רוויית הוד וסוד	ושבו בנים למולדת חרשו באדמות הגאולה ברוכה היא היד העובדת צמאת מעשה ופעולה
היכן נקים את מפעלנו נבנה את משמר השרון איתן יעמוד ביתנו לעולמי עד ייכון	כאן נקים את מפעלנו נבנה את משמר השרון איתן יעמוד ביתנו לעולמי עד ייכון

יעקב מרגלית

הקיר המערבי – אורחות חיים

הקדמה:

קיר זה, מתאר את חיי הקהילה מהיבטים שונים. התמונות והמוצגים משקפים את תחומי החיים השונים שאפשרו את העשייה הגדולה, אנשים רבים היו שותפים במהלך השנים בקיום אורחות החיים השיתופיים וגם אחרי השינוי וההפרטה בשנת 2005 והמעבר מקבוצה שיתופית לקיבוץ משתנה, ממשיכה הקהילה לשמור על צביון שיתופי במספר תחומים מרכזיים: חינוך, תרבות, שותפות באמצעי הייצור, בריאות, דאגה לקשיש, נוי וסביבה ובעיקר ערבות הדדית. זו גם הסיבה לתנופת הקליטה וחזרת בני קיבוץ רבים לחיות כחברים בקבוצה.

החינוך המשותף

החינוך המשותף - אחד מיסודות הקיבוץ שמשמעותו אחריות משותפת של כלל החברה על חינוך הילדים והנוער. האחריות כללה, דאגה ללימודיהם ולרווחתם של הילדים, בצד הכשרתם המעשית והרעיונית לחיי קיבוץ. המסגרת החינוכית אפשרה תרגול רעיונות השיתוף והשוויון הלכה למעשה, בתחומי הלימודים, העבודה, וחיי החברה. כדי ולהבטיח לכל ילד טיפול נאות ולאפשר להורים להמשיך לעבוד. החינוך המשותף והלינה המשותפת היו, מינקות ועד גמר ביה"ס התיכון.

המוזיאון לתולדות קבוצת משמר השרון

"מערכת החינוך" אחראית לחינוכם, בריאותם, השכלתם ורווחתם של בן/ בת הקיבוץ. הקבוצה החינוכית – הכיתה, המטפלת, המחנך והמדריך, הם קבוצת ההתייחסות של הילד והוריו. נוצרה ישות חדשה - "חברת הילדים".

משק הילדים

משק חקלאי קטן, בעיקר לגידולי גינה ובע"ח, היה צמוד לביה"ס והיה באחריות חברת הילדים הצעירה ולווה על ידי מבוגר. מ"י היווה חלק אורגני של המערך החינוכי והלימודי בכיתות היסוד. הוא מלא תפקיד מרכזי בחינוך לעבודה ולאחריות, ואפשר לילדים להתנסות בעבודה חקלאית, להכיר בע"ח ולבוא במגע ישיר עמם. בצד גידולים עונתיים בגינת הירק ומשק חי קטן (כבשים, עיזים, עופות ובעלי כנף למיניהם, חיות בר ומחמד) היו חממות קטנות, מדגרות ומשתלות. בשל ממדיו הפיזיים המצומצמים של מ"י הוא הקנה לילדים תחושת בעלות על הטריטוריה "שלהם". מ"י טיפח את תחושת האחריות של הילד והעמיק את הלימוד הכרוך בטיפול האינטנסיבי שהוא נותן לבע"ח או לצמח (בחממה, במשתלה, בבית הגידול וכיו"ב). הנערים והנערות מכתה ט' ועד י"ב שולבו בעבודה בענפי המשק כעזרה בעבודה וכחלק מהחינוך הקיבוצי לעבודה ואחריות.

בית הספר היישובי

11 בבית הספר של משמר השרון למדו מכתה א' עד י"ב. א-ח בית ספר יסודי וכיתות ט-י"ב נקראו "כיתות המשך". בית הספר היה חלק מרכזי בחיי הקהילה. המורים ברובם היו חברי קיבוץ.

לחברות הנוער שהגיעו דרך "עליית הנוער" הייתה בדרך כלל מסגרת לימודים נפרדת. למעט חברת הנוער "חלץ" שנקלטה ב 1956 וצורפה לבני המשק.

מבנה בית הספר הראשון הוקם ב 1942 מכספי תרומה של שמואל קפלן שרצה להנציח את אשתו הראשונה אסתר ולבית הספר קראו "בית אסתר".

המבנה החדש של בית הספר "בית ישראל" שכלל גם מעבדה, הוקם ב 1943 לאחר מותו הטרגי בתאונה של ישראל רוזנבלט ונקרא על שמו "בית ישראל". המורה והמחנך זאב ורלינסקי היה הראשון שהגה את הרעיון להקים "בית טבע".

מנהל בית הספר במשך שנים רבות היה מרדכי פורת ורבים מחברי הקבוצה שימשו כמורים. מעבדת בית ישראל הייתה מצוידת לשעורי כימיה עם ברזים וכיורים, מבערים וכיסאות גבוהים. לאורך הקירות היו ארונות עם כלי זכוכית, חומרים כימיים לניסיונות, פוחלצים וצנצנות עם פורמלין לשימור זוחלים ומוצגים נוספים, אוספים שונים של סלעים ומינרלים. המורים הבולטים בהוראת הטבע והכימיה היו ישראל דולינסקי וחנניה רחמים.

המוזיאון לתולדות קבוצת משמר השרון

ענפי החצר

חדר האוכל בקיבוץ הוא אחד המאפיינים של חיי השיתוף בקיבוץ - בבתי החברים לא היה מטבח (או שהיה מטבח זעיר), האוכל לחברים הוגש בחדר האוכל. הוכן והוגש על ידי חברי הקיבוץ, שעבדו בחדר האוכל. סביב האכילה המשותפת התפתח הווי שכלל אף סלנג ייחודי, למשל המילה "כולבוניק" או "ציבורית" התייחסה לכלי לאיסוף שאריות שהוצב במרכז השולחן. ובמשמר השרון לביצה מקושקשת קוראים עד היום "קלבוצ'קה". בהיותו האולם הגדול ביותר בקיבוץ, משמש חדר האוכל כמקום כינוס באירועים שונים, מסיבות, חגים, חתונות ואת "שיחת קבוצה" הקובעת את כללי הקהילה. כיום, ארוחות הצהריים וארוחות ליל שבת מתקיימות לכלל האוכלוסייה ובמסגרת ענף המזון "בורדו", מנוצל חדר האוכל כמסעדה לקבוצות מטיילים וקבוצות מאורגנות שונות. המעדנייה משווקת אוכל בייתי איכותי לתושבי הסביבה. מאז הקמתה ולאורך השנים דאגה הקבוצה להקים את רוב השירותים החיוניים ולהכשיר חברים במקצועות השירותים השונים לפי היכולת והצורך: נוי גינן ותברואה, שירותי חשמל ותקשורת, שירותי אינסטלציה וגז, מוסך תיקון רכבים, שירותי נגרות ומסגרות, שירותי בינוי ושיפוצים, שירותי רפואה ובריאות השן, מספרה, סנדלריה, הנהלת חשבונות, מזכירות, שירותי דואר, שירותי כביסה ומחסן בגדים – טיפול בבגד וחלוקתו לתאי החברים ועוד...

שולחן הסנדלרייה

השולחן הוא השולחן המקורי ששימש את הסנדלרים והסנדלריות במשך כמה עשורים. מרגע הקמתה בשנת 1938 ועד שנת 2000 סיפקה הסנדלרייה את מרבית צרכי החברים והחברות, בעיקר נעלי עבודה, סנדלים ייחודיים – "סנדלי מאיר", תיקונים, קנייה מרוכזת לפי הזמנה ועוד... חנה גוברמן – שטיינמן, התמידה שנים רבות להיות הסנדלרית והשולחן שוחזר בדיוק כפי שהשאירה אותו עם פרישתה בגיל מופלג, חנה למדה את העבודה ממאיר קליין הסנדלר שתתם ידע רב. בראשית הדרך עבדה בסנדלרייה גם דבורה ברין – טייגמן. הגעת הילדים למדידה השנתית בסנדלריה, לקראת החגים, הפכה לאחד הזיכרונות הבולטים של ימי הילדות והנעורים.

המוזיאון לתולדות קבוצת משמר השרון

פינת המרפאה ומרפאת השיניים

המרפאה הראשונה הוקמה ב 1937 והייתה צריף בחלק המערבי של הישוב. לימים נשתלו סביבה עצי קזוארינות שהיום כבר אינם. (המיקום המקורב היום הוא, אזור בתי האולפן) החובשת הראשונה הייתה גוסטה ליבמן ובמשך שנים רבות הדמות המרכזית במרפאה הייתה גאולה שפרלינג שהייתה גם יד ימינו של דר' בנדר הרופא המיתולוגי של יישובי עמק חפר, שהיה מגיע רכוב על סוס בכל מזג אוויר. עד יציאתו לגמלאות היה רופא המקום ושל ישובים אחרים באזור. את מרפאת השיניים, ליוותה במשך שנים רבות, אסתר ברקאי שהייתה גם ה"סייעת" במרפאה ועבדה עם הרופאים שהתחלפו עם השנים. הכלים בתצוגה הם כלים אותנטיים ששימשו את המרפאות במשך השנים, זוהי תצוגה חלקית בלבד.

המתנדבים לצבא הבריטי ולבריגדה היהודית

התמונה והרשימה לידה מנציחה 7 מתנדבים אבל, כנראה היו עוד מתנדבים שהתחנכו בחברות הנוער בקבוצה. כאן המקום לפרט פעלו של כל אחד מהמצולמים – מידע בנספח

מצגת הסליק (ניתן לבקר במבנה הסליק בסיור נפרד בתיאום עם אריה בן ארויה - 0523221073) (בעתיד הקרוב יוצב בסליק מסך להקרנת תולדות הסליק בנוסף להסבר בסליק עצמו ועבור אלה שלא יכולים לרדת למפלס התחתון)

הסליק ממוקם מתחת למבנה ששימש דיר העגלות ברפת. הוא שימש מחסן לנשק מחתרת של "ההגנה" מתחילת שנות ה-1940 ועד מלחמת השחרור. הסליק היה סליק פעיל, ממנו הוצא הנשק בלילות, לפעולות "ההגנה" והוחזר אליו לאחר סיומן. השוקת שהסתירה את פתח הסליק מסתובבת על ציר וסולם ברזל יורד למפלס התחתון. עגלות וחבילות חציר הסתירו את הגישה לשוקת ובקרבת המבנה, פוזרו כלים חקלאיים ממתכת כדי לשבש את מגלי המתכות (מגלי מוקשים) של הבריטים. "בשבת השחורה" (29.6.1946) ניסו הבריטים לגלות אותו ולא הצליחו.

הסליק

מקום קטן המנציח תקופה גדולה

בשנים 1943 ועד 1948, בתקופת המאבק נגד השלטון הבריטי, השתמש ארגון "ההגנה" במקום הזה להסתיר בו נשק.

ה"סליק" נחפר לעומק של ארבעה מטרים וקירותיו צופו בזפת מיוחדת לאטימה בפני רטיבות. מעל לסליק נבנה דיר עגלות ובו שתי שקתות בטון. אחת השקתות הסתובבה על ציר וכיסתה את פיר הירידה למפלס התחתון. עגלות וחבילות חציר הסוו את השוקת.

הסליק היה פעיל בלילות. ממנו הוצא הנשק לפעולות "ההגנה", ולאחר סיום הפעולות הוחזר אליו. בקרבת המבנה פוזרו כלים חקלאיים ממתכת כדי לשבש את מגלי המתכות (מגלי מוקשים) של הבריטים.

"בשבת השחורה" [29.6.1946] ניסו הבריטים לגלות אותו ולא הצליחו.

המפלס התחתון - ענפים שהיו, ישנם והשתנו

למסביר – לביקורים קצרים במוזיאון ניתן להסתפק בהסבר : הענפים - מאפיה, בננות, פלחה, גן ירק, כותנה, רפת, כרם, פרחים ומכוורת שרתו במשך שנים את משמר השרון, רובם נסגרו מסיבות כלכליות. הענפים : לול, פרדס, מטעים ומדגה קיימים עד היום ואלה ענפי החקלאות של משמר השרון. למבקרים המתעניינים ויש מספיק זמן, אפשר לעבור בקצרה מענף לענף ולספר את ההיסטוריה שלו. להדגיש – הלולים כיום הם פטם לבשר ומייצרים 6000 טון בשנה. לפרדס 1300 דונם ביחד עם שני שותפים, למטע 500 דונם אבוקדו ללא פירות שגידלנו בעבר, המדגה מייצר כ 170 טון דגים בשנה. ההסברים במדריך לקוחים מהכיתובים המצורפים לתמונות שבמוזיאון.

המוזיאון לתולדות קבוצת משמר השרון

המאפיה

ב 1935 הקים סבא גינזבורג האבא של יעקב וצבי גינזבורג- גזית , מאפיית בית קטנה לצרכים ביתיים שסיפקה לחם לחברי משמר השרון ולישובים הסמוכים . עם השנים התפתחה למפעל אזורי וארצי מאפיית "דגנית" . תחילה בצעדים קטנים ובהמשך בקפיצות גדולות. בשנת 1974 הורחבה המאפיה ושולב בה תנור המנהרה הראשון, וכך נכנס המפעל לעידן של אפייה תעשייתית מהירה. בשנת 1985 נחנכה המאפיה המורחבת עם ציוד מודרני וחדשני. תקוות רבות נתלו במפעל, אך לא כולן התממשו. בשנת 1996 פרצה שריפה במאפיה שכילתה אותה ומאז לא חודשה המאפיה במשמר השרון.

ענף הבננות

גידול הבננות החל בשנות ה-40 בשטח של 300 דונם. בתחילה נשא הענף רווחים נאים, אולם הקרה שהייתה פוקדת מידי חורף את אזורנו פגעה בענף וגרמה נזקים כבדים. לאור זאת הוחלט כי גידול בננות אינו מתאים לתנאי האקלים באזורנו, הענף חוסל בתחילת שנות ה-60

פלחה ומספוא

ענף הפלחה הוקם בתקופת מלחמת השחרור. משמר השרון קיבלה בחכירה אלפי דונמים בנגב לגידול חיטה. לאחר שהגיעו לאזור מתיישבים חדשים, הועברו השטחים לקיבוצים החדשים בנגב והענף חדל לפעול. ענף המספוא החל עוד בהרצליה עבור מספר הפרות ובהמות העבודה ועם הקמת הרפת במשמר השרון, סיפק הענף מזון לפרות – תלתן, אפונת בקר, תירס ועוד. הענף הפסיק להתקיים עם חיסול הרפת.

המוזיאון לתולדות קבוצת משמר השרון

גן הירק

אחד הענפים הראשונים בהרצליה היה גן הירק. בתחילה סיפק הענף את התצרוכת המקומית. הענף התפתח לענף מרכזי בזכותו של אביגדור גרבר וגידלו בו גזר, תפוחי אדמה וירקות נוספים. בהמשך הפך הגן לרווחי ותוצרתו נשלחה לשווקים השונים ולתעשייה. בשנות ה-60 עבר הענף לגידול כותנה וארטישוק, הצורך בעובדים רבים ושיקולים כלכליים אחרים הביאו לחיסולו של הענף.

הרפת

הרפת הוקמה על הגבעה בשנים הראשונות, באזור המסגרייה והנגרייה של היום. היא מנתה כחמישים חולבות. החליבה נעשתה בידיים והחלה בשעה 00:00-03:00 בלילה. עבדו בה חברות וחברים ותיקים וצעירים. במאורעות 1936-1939 התקיפו הערבים את הרפת, הרגו ופצעו מספר פרות. בתחילת שנות ה-50 חוסלה הרפת, כתוצאה מנגיף מסתורי נגיף x שגרם לתמותת פרות. הרפת הוקמה מחדש ותמותת הפרות התרחשה בשנית, ולכן חוסלה הרפת לצמיתות. לימים התברר שהמחלה נגרמה על ידי שמן מכונות רעיל שהובא מארצות הברית לשימוש המקצרה במספוא. (גרסת יגאל גרבר)

הלול והמדגרה

הלולים הוקמו בתחילה ליד כפר חיים ובגבול עם מעברות, לולים קטנים עם חצר ולול "שינה", ששימשו בעיקר לביצי מאכל, לרבייה ופיטום. לידם הוקמו שני בתי אימון לאפרוחים שיצאו מהמדגרה. ב-1946 הועבר הלול לחלק הצפוני של החצר ונבנה גם בניין המדגרה. המדגרה הייתה חלק בלתי נפרד מענף הלול, אולם התנהלה באופן אוטונומי ושיווקה אפרוחים בכל הארץ וזכתה למוניטין רב. בסוף שנות ה-70 נבנה לול טיפוח באדמת קובאני בגלל מחלות, והלול בחצר הקבוצה חוסל. החל מתחילת שנות ה-80 שינה הלול את אופיו והפך לחווה לגידול הודים, הוקמו לולים מרוחקים מהיישוב בגלל הצורך בבידוד ממחלות. היו שנים מוצלחות, תפוקת הבשר וביצי רבייה הייתה טובה והפכה את הענף לאחד המובילים. רגישות ההודים למחלות ומחזורי גידול רצופים שגרמו להפסדים, אילצה את משמר השרון לחזור ולגדל תרנגולות לפיטום בשיתוף עם גורמים חיצוניים. כיום הלולים משתרעים על 32 דונם ומייצרים 6000 טון פטם-(לבשר). על חלק מגגות הלולים הותקנו קולטים סולריים לייצור חשמל המשוק לחברת החשמל.

המוזיאון לתולדות קבוצת משמר השרון

הכרם

תחילת ענף הכרם בשטח שמעבר לכביש. (כביש 4 עובר היום על השטח) ,לאחר מכן הועתק לאדמת קובאני (ליד הבריכות) והשתרע על פני 150 דונם. הכרם נחשב לענף מצליח ושמו יצא למרחקים. הצורך בהרבה ידיים עובדות , התחרות עם המגזר הכפרי ושיקולים כלכליים אחרים הביאו לחיסולו.

הפרדס

ההחלטה לנטוע פרדס התקבלה עוד בהרצליה ב 1933. הוקמה משתלה ע"י יצחק פילר והוכנו שתילים ל 50 דונם. אחרי העליה לעמק חפר ניטע הפרדס, נבנתה בריכת מים ובריכת השקייה, הפרדס הורחב והגיע ל כ 140 דונם, סביב ובתוך מתחם הקבוצה. לאחר מלחמת השחרור נוספו למשמר השרון שטחי קרקע במזרחו של עמק חפר - "שוויקה", שם ניטעו כ 200 דונם נוספים. בשנת- 1960 הורחב הפרדס, לשטחים הגובלים בקיבוץ העוגן הנקראים "גני אסף" על שמו של אסף פילר ז"ל. הרחבה זו כללה גם את השטח ליד בריכות הדגים המכונה "קובאני" ס"ה 500 דונם. במשך השנים עבר הפרדס תהפוכות רבות: זנים הוחלפו, שטחים השתנו והחליפו יעד, שיטות גידול, השקיה וטיפול עברו שינויים רבים. לפרדס בית אריזה עצמאי וחלק גדול מהטיפול בפרי, אריזה ומשלוח נעשים באופן עצמאי ביחד עם שותף חיצוני. כיום בשנת 2012, בשיתוף עם מוטי בן יוסף ו"הדרי גרנות" יגיע שטח הפרדס של משמר השרון ל 1300 דונם רובו זנים קליפים ומושקה במי קולחין.

המכורות

הכוורות הוכנסו בתחילה לפרדס כענף עזר להאבקת ההדרים, עם השנים גדל מספר הכוורות והענף שגשג. עבדו בו יצחק אבי אסף, שולמית פורת, פנחס לויתן ובתקופת הרדייה, מרדכי באור, קוייפצ'ה, מוטי הנדל, יינון נאמן (שם כתב את השיר "דבש") ועוד חברים. בשנות ה 60 הענף חוסל בגלל שיקולים כלכליים.

המוזיאון לתולדות קבוצת משמר השרון

המטעים

החלקה הראשונה - " גן - צי - פרי" (שיבוש מהפולקלור המקומי) של עצי פרי, הייתה בשטח "החצר" בגבול הדרומי עם כפר חיים. היו בה שזיפים, רימונים, אגסים, זיתים ותפוחי עץ.

בשנת 1940 נטעו ארתור דבורי ויצחק גורן חלקה ניסיונית בת 8 דונמים של עצים סובטרופיים. בחלקה ניטעו ארבעה מיני עצים, אבוקדו, מנגו, אנונה ואפרסמון. יצחק גורן היה מגדל האבוקדו הראשון בארץ שהאמין שיש עתיד לגידול. בשנת 1952 ניטעו 120 דונם והיו המטע המסחרי הראשון בארץ. על יזמתו, פועלו והצלחתו קיבל ב 1966, תעודת הוקרה מראש הממשלה ושר החקלאות.

במשך השנים המטע עבר תהפוכות רבות גידולים כמו נשירים, גויאבות, פקאנים, מנגו ואפרסמון, נעקרו ובמקומם נטעו זנים שונים של אבוקדו.

שיטות הגידול, ההשקיה והעיבוד, השתנו והותאמו לשיטות מודרניות. כיום בשנת 2012, המטע כולל, 400 דונם אבוקדו נושאי פרי ועוד 100 דונם נטיעה צעירה.

המדגה

במהלך אביב וקיץ 1959 נחפרו בריכות הדגים והוכנה התשתית הנחוצה שכללה, סכר לעצירת מי נחל אלכסנדר ומכון לשאיבת מי שיטפונות. ס"ה 170 דונם. על המלאכה ניצחו מרכז המשק מנשה ליבמן וחיים שפירא, צוות המדגה כלל את איציק אלינזון ששוחרר מהפרחים ואביטל תירוש שהשתחרר מצה"ל. בחורף 1960 מולאו הבריכות במי השיטפונות ובראשית האביב הועברו הדגיגים מבריכות האימון לבריכות הגידול. במאי 1960 בוצע המשלוח הראשון של דגי קרפיון לשווקים. החל משנות ה 80 חלו שיפורים טכנולוגיים רבים ומשמעותיים וכיום הצוות הקבוע מונה 3 אנשים, עובדים שכירים ובשעת הצורך מצורפים אנשים זמניים נוספים. בשנות ה 90 עם הוספת דג הבס למיני הגידול נבנו חממות לגידול, את שאר המינים, קרפיון, אמנון, בורי, כסיף ואמור ממשיכים לגדל בבריכות. תקופה קצרה גודלו גם דגי נוי בשיתוף עם קיבוץ מעברות אבל ניסיון זה לא צלח. התנודות בהיקפי הגידול נעו מ 240 טון כשהיה שיווק מאורגן, וכ 120 טון בשיווק עצמאי.

בשנים 2010-2012 מתכננים לגדל כ 170 טון של, בס, קרפיון ואמנון. 70% לשיווק באמצעות חנות הדגים "שרונית" והשאר לשווקים הרגילים.

כיום ב 2015 הוחכר המדגה לגורם חיצוני.

המוזיאון לתולדות קבוצת משמר השרון

ענף הפרחים

בתחילת דרכו של ענף הפרחים גידלו בו, ציפורנים ופרזיות והוא היה ענף קטן ומישני. בשנת 1940-1941 ביזמתו של צבי גינזבורג קיבל הענף תפנית שהפכה אותו לענף מרכזי במשמר השרון. הענף התמחה בגידול סייפנים (גלדילות) והיה הראשון מסוגו בארץ. הענף דרש השקעה רבה בכח אדם ובשעות עבודה. הפרחים נארזו ואוחסנו בבית הקירור ושווקו לכל קצות הארץ. דרישתו של צבי להפוך את הענף לענף עיקרי ולהשקיע בו משאבים נוספים נענתה בסירוב מוחלט. במשך השנים, עם ירידת הרווחיות נסגר הענף.

ענף הכותנה

בשנת 1957 במסגרת הגידולים של גן הירק נזרע שדה כותנה קטן שהקטיף בו היה ידני עם סלים על גב הקוטפים, נוסח שדות הכותנה במאה שעברה בארה"ב. בסתיו 1964 הוחלט על הקמת ענף הכותנה, לאחר שהתברר כי לא ניתן לשקם את מטע הבנות שניזוק קשה מהקרה. באביב 1965 נזרעו שדות הכותנה הראשונים ונרכש ציוד מודרני לגידול כותנה. הענף היה חלק מענפי המשק כ-10 שנים. בשנת 1989 יצאה לדרך שותפות "גדש חפר" שהייתה משותפת לקיבוצים – העוגן, מעברות ומשמר השרון. השותפות החזיקה מעמד עד שנת 2009 כשהוחלט להרחיב את ענף הפרדס. משיקולים כלכליים נוספים יצאה משמר השרון מ"גדש חפר" ולמעשה מגידול כותנה.

למסביר: אם נשאלות שאלות בנושא ההתפרנסות אפשר להיכנס ללא פרוט לסעיפים הבאים. לא לכל קבוצה אלא לפי שיקול במקום. אפשר לשלב הסבר על ההתפרנסות בזמן ההסבר על מהות ההבדל בין קיבוץ שיתופי למתחדש.

להסביר את מקורות הפרנסה של משמר השרון היום:

1. השכרות
2. משמר השרון החזקות
3. מיסוי משכורות החברים
4. ילדי חוץ בחינוך
5. תקבולים מגן האירועים
6. ענפי החקלאות
7. שותפויות

הביקור בעמדה

העמדה

עם פרוץ המרד הערבי הגדול ב 1936 נבנו ברחבי הארץ עמדות שמירה להגן על הישובים מפני התקפות הערבים על הישובים .

העמדה הזו הוקמה ביחד עם עמדות נוספות באזור , עמדה נוספת הייתה ליד בריכת השחייה הראשונה בתוך הפרדס – כיום מגרש החנייה הדרומי של המאפייה לשעבר, בקיבוץ מעברות ובהדר עם. העמדות הוקמו על ידי חברת "סולל בונה" .

העמדה שמשה להגנה מפני התקפות הבדואים מחווארת א שיבלי – הכפר ליד קואופרטיב עמק חפר כיום, העמדה הועברה ממקומה ליד הכביש למקומה הנוכחי שהיה "המתבן" בו התקיימה הועידה של חבר הקבוצות, שהחליטה על איחוד בין חבר הקבוצות וקיבוצי מפא"י שפרשו מהקיבוץ המאוחד. ונקראה מאז "איחוד הקבוצות והקיבוצים".

המתבן שימש כמקום אחסון לחציר עבור הרפת ואחר כך שימש את ענף הפרחים.

דגשים בביקור בעמדה

1. לאפשר תצפית מחרכי הירי כדי להמחיש את התצפית על מרחבי השרון.
2. השם משמר השרון הוצע לנו ב 1935 בגלל העובדה הזו. עד אז נקראנו קבוצת "משמר".
3. העמדה הייתה קבורה באדמה עד מפלס רצפת העץ שהותקנה אחרי המעבר למיקום הנוכחי.

המוזיאון לתולדות קבוצת משמר השרון

4. לפני הכניסה לעמדה אפשר להושיב את המבקרים על הספסלים להדגיש את סיפור ה"מתבן". זוהי גם הזדמנות לתאר את הסיבה הביטחונית להקמת העמדה – התקפות הבדואים ופשיטות הצבא הבריטי לאיתור סליקים.

- א. שימש כמחסן תבואות לאחר שהובאו מהנגב משטחי הפלחה ונופו ב "מזרה" שעמד בחוץ והפריד את המוץ מגרעיני החיטה.
- ב. לאחר חיסול הפלחה, שימש המבנה שהיה עשוי רובו מפח, מחסן למיון ואחסון בצלי הגלדיולות. בתוכו עמדה מכונת מיון שמיינה את הבצלים לפני אחסונם ברשתות לפי סוגים וגודל.
- ג. בתקופה שהייתה רפת שימש המתבן גם לאחסון חציר.

האריסים הבדואים ורכישת קרקעות ואדי חווארת- עמק חפר

קיימות מספר גרסאות למוצאם של הבדואים באזור. הגרסא שמתוארת כאן היא תקציר מהספר, קדמוניות עמק חפר בפרק ואדי חווארת מאת יוסף וייץ המצטט את הסופר האנגלי סטוארט מקאליסטר שחקר את הנושא. ובאותו מאמר של יוסף וייץ, פרשת רכישת האדמות, (עמודים-87-93) מקור המידע על הקמת שני הכפרים חווארת אל שיבלי וחווארת אל שימאלי מדר רינה עידן שחקרה את נושא האריסים ומסרה לנו בע"פ את המידע. (ישנה הקלטה עם דבריה על הנושא בזמן ביקורה במוזיאון). מקור נוסף – חוברת עמק חפר תולדות וסיכומים שפורסמה ע"י המועצה האזורית עמק חפר ב 1948 עמודים 15-16

בשנת 1779 אחמד ג'זאר היה מושל דמנהור במצרים התחתונה. הוא טיפח שבט בדואי נתן להן את השם חווארה ועם מינויו למושל עכו לקח עימו את השבט לעזור לו כלוחמים, כולל מלחמתו בנפוליון. אחרי מותו של ג'זאר, בתחילת המאה ה 18, חלקם עברו לאזור ואדי איסקנדרון המשיכו להיקרא חווארה, סרבו לעסוק בחקלאות והפכו לשודדי דרכים. האמיר אל חרתי שהגיע מעבר הירדן כבש את האזור, הרג את מרבית התושבים ואלה שנותרו, חיו בעוני כנוודים מפוזרים באזור וחיו באהלים ובבקתות חימר.

הם השתייכו לשלושה בתי אב, ערב בלאונה, ערב עופי וערב ראנס רובם נקראו "עביד" עבדים של אותם אפנדים עשירים שמכרו ונלחמו זה בזה והעבירו את הבעלות מיד ליד במשך שנים. ב1929 תרפ"ט מנו הבדואים באזור (כולל חדרה, קאבני ולאורך הנחל) כ 850 נפש. עסקו בעיקר בגידול צאן ובקר, מכירת הזבל לאיכרים ועבודה אצל אחרים.

אחרון הבעלים הערבים היה נאצר אבו קישק שמכר את האדמות לאנטואן בשארה טיאן.

המוזיאון לתולדות קבוצת משמר השרון

אנטואן בשארה טיאן, לבנוני מארוני (נוצרי) בן למשפחת סוחרים, שעבר מלבנון לשכונת עגימי ביפו, היה אחד מרוכשי הקרקעות בארץ. רכישותיו בשטח ואדי חווארת החלו בשנת 1870-1869 ובשנת 1880 רכש כעשרים אלף דונם. סך כל רכישותיו בשנים 1869-1894 הסתכמו בכ-30,000 דונם והשטח נקרא על שם משפחתו "ואדי א טיאן". שם אחר לשטח היה "ואדי חווארת". אנטואן טיאן בנה את בית החומה – (הבית הבודד – בית הראשונים), חפר באר שסיפקה מים גם לאריסים וגר שם עם משפחתו.

במשך השנים הסתבכה משפחת טיאן בעסקיה, לקחה הלוואות גדולות ממשפחות נוצריות אחרות ומשכנה לטובתם את אדמות ואדי חווארת. ברוב המקורות מצוין כי הסיבה למכירת הקרקעות של משפחת טיאן (באמצעות מישל, נכדו של אנטואן) לקרן הקיימת לישראל הייתה הסתבכותה הכספית של המשפחה ותשלומי הריבית הגבוהים ששילמה ואי ההצלחה לגבות מהאריסים הבדואים את חלקה ביבולים.

בפועל, התקיימה מכירה פומבית, נציג הקרן הקיימת היה יהושע חנקין והיא נמשכה שנתיים ורק ב 27 במאי 1929 אישר בית הדין את רכישת האדמות לקרן הקיימת.

המאבק המשפטי עם הבדואים על "אדמת המריבה" הסתיים רק ב 1933 וניתן צו לפינוי השטח. כלומר היה עליהם להתפנות מאזורי ההתיישבות הצפויה לפי תכנית הגורמים המישבים.

הציעו להם לעבור לעמק בית שאן, הם סרבו והחליטו להשאר בואדי חווארת. הבדואים קיבלו פיצויים על יבולים שזרעו, הממשלה הבריטית עזרה להם במימון לרכישת שטח לבניית שני כפרים. אנשי הוואדי הדרומי 43 משפחות הקימו כפר וקראו לו חווארת א שיבלי (מול קאופרטיב עמק חפר וקיבוץ מעברות כיום) למעשה הם הרחיבו אזור שכבר היו בו מספר משפחות שגרו באוהלים ובתי בוץ. אנשי החלק הצפוני- 76 משפחות (באזור של גאולי תימן כיום) קראו לעצמם חווארת א שימאלי – הצפוני. (כשעומדים עם הפנים מזרחה יד שמאל מראה צפונה ומכאן השם שימאלי.) בניית הכפרים והכשרת הקרקעות עבורם נעשתה על ידי הממשלה הבריטית שהשקיעה כספים ביישובם מחדש של האריסים הבדואים. הנסיונות לקיים שכנות טובה עם הכפריים נכשלה והעוינות שלהם כלפי הישובים היהודים סביבם הצריכה עירנות בטחונית מתמדת.

במלחמת השחרור הגיעו יחידות של צבא השיחרור העיראקי בראשות גנרל קאוקגיי לחירבת קאקון ונציגיו שיכנעו את המוכתרים של שני הכפרים לנטוש את הכפרים תוך הבטחה שתוך זמן קצר יוכלו לחזור ואף לקבל לידיהם את רכוש הישובים היהודיים שמסביבם. מנהיגות הקיבוצים וישובים סמוכים אחרים ניסו לשכנעם לא לנטוש, למרות יחסי העוינות התמידיים. למעט משפחה אחת משפחת אבו עיסה מחווארת אל שימאלי – גאולי תימן, כל שאר המשפחות נטשו את הכפרים ונקלטו במחנות הפליטים.

המוזיאון לתולדות קבוצת משמר השרון

המימון לרכישת הקרקעות

בחודש יולי 1927, התקיימה בעיר ויניפינג בקנדה הועידה ה-21 של ההסתדרות הציונית, בראשותו של אהרון י. פריימן (שמו הונצח בשם היישוב ביתן-אהרון ושם אשתו, לילי פריימן, הונצח בשם היישוב חבצלת-השרון) בתיווכו של מנחם אושיסקין, נתרמו כמיליון דולר, לרכישת אדמות ואדי חווארת, על ידי ציוני קנדה.